

ПРО ГОМОМОРФІЗМИ БІЦИКЛІЧНИХ РОЗШИРЕНЬ АРХІМЕДОВИХ ЛІНІЙНО ВПОРЯДКОВАНИХ ГРУП

Олег Гутік, Оксана Прохоренкова

АНОТАЦІЯ. Нехай $\mathcal{B}^+(G)$ — біциклічне розширення лінійно впорядкованої групи G , означене в [22]. Ми доводимо, якщо G і H — архімедові лінійно впорядковані групи, то кожний o -гомоморфізм $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$ породжує гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, і кожний гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує o -гомоморфізм $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$.

Oleg Gutik, Oksana Prokhorenkova, On homomorphisms of bicyclic extensions of archimedean totally ordered groups.

Let $\mathcal{B}^+(G)$ be the bicyclic extension of a totally ordered group G which is defined in [22]. We show that if G and H are archimedean totally ordered groups then every o -homomorphism $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$ generates a monoid homomorphism $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, and every monoid homomorphism $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ generates o -homomorphism $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$.

1. ВСТУП, ОЗНАЧЕННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

У цій праці ми користуватимемося термінологією з [11–13, 18, 26, 28]. Надалі у тексті множини невід’ємних цілих чисел позначатимемо через ω , а адитивну групу цілих чисел зі звичайним на ній лінійним порядком — через \mathbb{R} . Також, якщо \leq — передпорядок на множині X , то через \leq^* будемо позначати дуальний передпорядок на X , тобто $a \leq^* b$ тоді і лише тоді, коли $b \leq a$, $a, b \in X$. Очевидно, що дуальний порядок до лінійного порядку знову є лінійним.

Якщо S — напівгрупа, то її підмножина ідемпотентів позначається через $E(S)$. Напівгрупа S називається *інверсною*, якщо для довільного її елемента x існує єдиний елемент $x^{-1} \in S$ такий, що $xx^{-1}x = x$ та $x^{-1}xx^{-1} = x^{-1}$ [1, 28]. В інверсній напівгрупі S вище означений елемент x^{-1} називається *інверсним до x* . В’язка — це напівгрупа ідемпотентів, а *напівґратка* — це комутативна в’язка.

Якщо S — напівгрупа, то ми позначатимемо відношення Гріна на S через \mathcal{R} , \mathcal{L} , \mathcal{D} , \mathcal{H} і \mathcal{J} :

$$a\mathcal{R}b \text{ тоді і лише тоді, коли } aS^1 = bS^1;$$

$$a\mathcal{L}b \text{ тоді і лише тоді, коли } S^1a = S^1b;$$

$$a\mathcal{J}b \text{ тоді і лише тоді, коли } S^1aS^1 = S^1bS^1;$$

$$\mathcal{D} = \mathcal{L} \circ \mathcal{R} = \mathcal{R} \circ \mathcal{L};$$

$$\mathcal{H} = \mathcal{L} \cap \mathcal{R}.$$

(див. означення в [11, §2.1] або [19]). Напівгрупа S називається *простою*, якщо S не містить власних двобічних ідеалів, тобто S складається з одного \mathcal{J} -класу, і *бінпростою*, якщо S складається з одного \mathcal{D} -класу. Передпорядки Гріна $\leq_{\mathcal{L}}$ і $\leq_{\mathcal{R}}$ на напівгрупі S визначаються так:

$$a \leq_{\mathcal{L}} b \text{ тоді і лише тоді, коли } S^1a \subseteq S^1b;$$

$$a \leq_{\mathcal{R}} b \text{ тоді і лише тоді, коли } aS^1 \subseteq bS^1,$$

де $a, b \in S$ [20].

Date: 5 червня 2023 р.

2020 Mathematics Subject Classification. 20M15, 20M50, 18B40.

Key words and phrases. Напівгрупа, біциклічний моноїд, біциклічне розширення, лінійно впорядкована група, гомоморфізм, o -гомоморфізм, ізоморфізм, категорія, ізоморфні категорії.

Відношення еквівалентності \mathfrak{K} на напівгрупі S називається *конгруенцією*, якщо для елементів a та b напівгрупи S з того, що виконується умова $(a, b) \in \mathfrak{K}$ випливає, що $(ca, cb), (ad, bd) \in \mathfrak{K}$, для довільних $c, d \in S$. Відношення $(a, b) \in \mathfrak{K}$ ми також будемо записувати $a\mathfrak{K}b$, і в цьому випадку будемо говорити, що *елементи a і b є \mathfrak{K} -еквівалентними*.

Якщо S — напівгрупа, то на $E(S)$ визначено частковий порядок: $e \preceq f$ тоді і лише тоді, коли $ef = fe = e$. Так означений частковий порядок на $E(S)$ називається *природним*.

Означимо відношення \preceq на інверсній напівгрупі S так: $s \preceq t$ тоді і лише тоді, коли $s = te$ для деякого ідемпотента $e \in S$. Так означений частковий порядок називається *природним частковим порядком* на інверсній напівгрупі S [1]. Очевидно, що звуження природного часткового порядку \preceq на інверсній напівгрупі S на її в'язку $E(S)$ є природним частковим порядком на $E(S)$.

Нагадаємо (див. [11, §1.12]), що *біциклічною напівгрупою* (або *біциклічним моноїдом*) $\mathcal{C}(p, q)$ називається напівгрупа з одиницею, породжена двоелементною множиною $\{p, q\}$ і визначена одним співвідношенням $pq = 1$. Біциклічна напівгрупа відіграє важливу роль у теорії напівгруп. Так, зокрема, класична теорема О. Андерсена [8] стверджує, що (0-)проста напівгрупа з (ненульовим) ідемпотентом є цілком (0-)простою тоді і лише тоді, коли вона не містить ізоморфну копію біциклічного моноїда. У [2] описано структуру напівгрупи ендоморфізмів біциклічної напівгрупи та розширеної біциклічної напівгрупи. Різні розширення біциклічного моноїда вводилися раніше різними авторами [15–17, 31]. Такими є, зокрема, конструкції Брука та Брука–Рейлі занурення напівгруп у прості та описання інверсних біпростих і 0-біпростих ω -напівгруп [10, 21, 29, 30].

Зауваження 1.1. Легко бачити, що біциклічний моноїд $\mathcal{C}(p, q)$ ізоморфний напівгрупі, заданій на множині $\mathbf{B}_\omega = \omega \times \omega$ з напівгруповою операцією

$$\begin{aligned} (i_1, j_1) \cdot (i_2, j_2) &= (i_1 + i_2 - \min\{j_1, i_2\}, j_1 + j_2 - \min\{j_1, i_2\}) = \\ &= \begin{cases} (i_1 - j_1 + i_2, j_2), & \text{якщо } j_1 \leq i_2; \\ (i_1, j_1 - i_2 + j_2), & \text{якщо } j_1 \geq i_2. \end{cases} \end{aligned}$$

Нагадаємо [18], що *частково впорядкована група* це група (G, \cdot) на якій визначено частковий порядок “ \leq ”, що є інваріантним стосовно зсувів, тобто “ \leq ” задовольняє таку властивість: для всіх $a, b, g \in G$ з $a \leq b$ випливає, що $a \cdot g \leq b \cdot g$ і $g \cdot a \leq g \cdot b$.

Далі в тексті через e ми будемо позначати одиничний (нейтральний) елемент групи G . Підмножина $G^+ = \{x \in G \mid e \leq x\}$ частково впорядкованої групи G називається *додатним конусом* в G та задовольняє такі властивості:

- 1) $G^+ \cdot G^+ \subseteq G^+$;
- 2) $G^+ \cap (G^+)^{-1} = \{e\}$; і
- 3) $x^{-1} \cdot G^+ \cdot x \subseteq G^+$ для всіх $x \in G$.

Кожна підмножина P групи G , яка задовольняє умови 1)–3) індукує частковий порядок на G ($x \leq y$ тоді і лише тоді, коли $x^{-1} \cdot y \in P$), для якої P є додатним конусом.

Будемо говорити, що алгебричний гомоморфізм $h: G \rightarrow H$ частково впорядкованих груп (напівгруп) G і H є *o-гомоморфізмом*, якщо відображення h зберігає порядок (є ізотонним) [18]. Алгебричний ізоморфізм $h: G \rightarrow H$ частково впорядкованих груп G і H , який є порядковим ізоморфізмом, називається *o-ізоморфізмом*. Якщо існує *o-ізоморфізм* $h: G \rightarrow H$ частково впорядкованих груп (напівгруп) G і H , то у цьому випадку будемо говорити, що частково впорядковані групи G і H є *o-ізоморфними*. Також, *o-гомоморфізм* (*o-ізоморфізм*) $h: G \rightarrow G$ для частково впорядкованої групи G будемо називати *o-ендоморфізмом* (*o-авторфізмом*).

Лінійно впорядкована група — це частково впорядкована група G така, що відношення часткового порядку “ \leq ” на G є лінійним [9]. Частково впорядкована група G називається *ґратково впорядкованою* або *l-групою*, якщо частковий порядок “ \leq ” визначає ґраткову структуру на G [13]. Очевидно, що кожна лінійно впорядкована група є ґратково впорядкованою. Лінійно впорядкована група G називається *архімедовою*, якщо для довільних $a, b \in G^+ \setminus \{e\}$ існує таке натуральне

число n , що $a \leq b^n$ [9]. За теоремою Гьольдера (див. [13, Theorem 24.16] або [23]) кожна архімедова лінійно впорядкована група o -ізоморфна підгрупі адитивної групи дійсних чисел \mathbb{R} із звичайним лінійним порядком.

Надалі в тексті ми будемо вважати, що G лінійно впорядкована група.

Для кожного елемента $g \in G$ позначимо

$$G^+(g) = \{x \in G : g \leq x\}.$$

Множина $G^+(g)$ називається *додатним конусом над елементом g* в групі G .

Для довільних елементів $g, h \in G$ ми розглянемо часткове перетворення $\alpha_h^g : G \rightarrow G$, означене за формулою

$$(x)\alpha_h^g = x \cdot g^{-1} \cdot h, \quad \text{для } x \in G^+(g).$$

Зауважимо, що з леми XIII.1 з [9] випливає, що для так визначеного часткового відображення $\alpha_h^g : G \rightarrow G$ звуження $\alpha_h^g : G^+(g) \rightarrow G^+(h)$ є бієктивним відображенням.

Позначимо

$$\mathcal{B}(G) = \{\alpha_h^g : G \rightarrow G : g, h \in G\} \text{ і } \mathcal{B}^+(G) = \{\alpha_h^g : G \rightarrow G : g, h \in G^+\},$$

і на множинах $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$ визначимо операцію композиція часткових відображень. Легко бачити, що

$$(1) \quad \alpha_h^g \cdot \alpha_l^k = \alpha_b^a, \quad \text{де } a = (h \vee k) \cdot h^{-1} \cdot g \text{ і } b = (h \vee k) \cdot k^{-1} \cdot l,$$

для $g, h, k, l \in G$. Отже, з властивості 1) додатного конуса та умови (1) випливає, що $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$ є піднапівгрупами симетричного інверсного моноїда \mathcal{I}_G над множиною G .

За твердженням 1.2 з [22] для лінійно впорядкованої групи G виконуються такі твердження:

- (i) елементи α_h^g і α_g^h є взаємно інверсними в $\mathcal{B}(G)$ для всіх $g, h \in G$ (відп., в $\mathcal{B}^+(G)$ для всіх $g, h \in G^+$);
- (ii) елемент α_h^g напівгрупи $\mathcal{B}(G)$ (відп., $\mathcal{B}^+(G)$) є ідемпотентом тоді і лише тоді, коли $g = h$;
- (iii) $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$ інверсні піднапівгрупи в \mathcal{I}_G ;
- (iv) напівгрупа $\mathcal{B}(G)$ (відп., $\mathcal{B}^+(G)$) ізоморфна напівгрупі, визначеній на множині $S_G = G \times G$ (відп., $S_G^+ = G^+ \times G^+$), з такою операцією:

$$(2) \quad (a, b)(c, d) = \begin{cases} (c \cdot b^{-1} \cdot a, d), & \text{якщо } b < c; \\ (a, d), & \text{якщо } b = c; \\ (a, b \cdot c^{-1} \cdot d), & \text{якщо } b > c, \end{cases}$$

де $a, b, c, d \in G$ (відп., $a, b, c, d \in G^+$).

Очевидно, що:

- (1) якщо група G ізоморфна адитивній групі цілих чисел $(\mathbb{Z}, +)$ зі звичайним лінійним порядком \leq , то напівгрупа $\mathcal{B}^+(G)$ ізоморфна біциклічному моноїду $\mathcal{C}(p, q)$, а напівгрупа $\mathcal{B}(G)$ ізоморфна розширеній біциклічній напівгрупі $\mathcal{C}_{\mathbb{Z}}$ (див. [14]);
- (2) якщо група G ізоморфна адитивній групі дійсних чисел $(\mathbb{R}, +)$ зі звичайним лінійним порядком \leq , то напівгрупа $\mathcal{B}(G)$ ізоморфна напівгрупі $B_{(-\infty, \infty)}^2$ (див. [24, 25]), а напівгрупа $\mathcal{B}^+(G)$ ізоморфна напівгрупі $B_{[0, \infty)}^1$ (див. [3-7]), і
- (3) напівгрупа $\mathcal{B}^+(G)$ ізоморфна напівгрупі $S(G)$, яка визначена в [16, 17].

У [16, 22] досліджується структура напівгруп $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$ для лінійно впорядкованої групи G . Зокрема, описані відношення Гріна на $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$, їхні в'язки та доведено, що ці напівгрупи є біпростими. Також, у [22] доведено, що для комутативної лінійно впорядкованої групи G усі нетривіальні конгруенції на напівгрупах $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$ є груповими тоді і лише тоді, коли група G архімедова та описано структуру групових конгруенцій на групах $\mathcal{B}(G)$ і $\mathcal{B}^+(G)$.

Надалі у цій статті ми ототожнюватимемо напівгрупу $\mathcal{B}^+(G)$ з напівгрупою S_G^+ , відповідно, з напівгруповою операцією визначеною за формулою (2). Оскільки G — архімедова лінійно впорядкована група, то вона за теоремою Гьольдера (див. [13, Theorem 24.16] або [23]) комутативна, а отже, напівгрупова операція на $\mathcal{B}^+(G)$ виглядає так

$$(3) \quad (a, b)(c, d) = \begin{cases} (a \cdot b^{-1} \cdot c, d), & \text{якщо } b < c; \\ (a, d), & \text{якщо } b = c; \\ (a, b \cdot c^{-1} \cdot d), & \text{якщо } b > c, \end{cases}$$

де $a, b, c, d \in G^+$.

Ми доводимо, якщо G і H — архімедові лінійно впорядковані групи, то кожний σ -гомоморфізм $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$ породжує гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, і кожний гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує σ -гомоморфізм $\hat{\varphi}: G \rightarrow H$. Звідси випливає, що напівгрупа σ -ендоморфізмів архімедової лінійно впорядкованої групи G ізоморфна напівгрупі ендоморфізмів її біциклічного розширення $\mathcal{B}^+(G)$.

2. ГОМОМОРФІЗМИ БІЦИКЛІЧНИХ РОЗШИРЕНЬ

Лема 2.1. *Нехай G і H — підгрупи лінійно впорядкованої адитивної групи дійсних чисел \mathbb{R} . Тоді кожний σ -гомоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$ додатного конуса G^+ групи G в додатний конус H^+ групи H визначається за формулою*

$$(x)\varphi = r_\varphi \cdot x,$$

для деякого дійсного числа r_φ .

Доведення. Зауважимо, якщо $(x_0)\varphi = 0$ для деякого елемента $a \in G^+ \setminus \{0\}$, то оскільки для довільного елемента $a > 0$ з G^+ існує таке натуральне число n , що $na_0 \geq a$, матимемо

$$0 = n(x_0)\varphi = (nx_0)\varphi \geq (a)\varphi \geq 0,$$

тобто $(a)\varphi = 0$. Звідси випливає, що ендоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow G^+$ анулюючий, тобто $(x)\varphi = 0 \cdot x$ для всіх $x \in G^+$.

Далі будемо вважати, що ендоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow G^+$ неанулюючий. Розглянемо в додатному конусі G^+ два довільні різні числа a_1 й a_2 . Не зменшуючи загальності можемо вважати, що $a_1 < a_2$. Тоді $0 < (a_1)\varphi < (a_2)\varphi$. Доведемо, що

$$\frac{(a_1)\varphi}{(a_2)\varphi} = \frac{a_1}{a_2},$$

звідки випливає рівність

$$\frac{(a_1)\varphi}{a_1} = \frac{(a_2)\varphi}{a_2},$$

яку нам і треба було довести. Припустимо, що наприклад

$$\frac{(a_1)\varphi}{(a_2)\varphi} < \frac{a_1}{a_2}.$$

Тоді за принципом Архімеда існує додатне таке раціональне число $\frac{m}{n}$, що

$$\frac{(a_1)\varphi}{(a_2)\varphi} < \frac{m}{n} < \frac{a_1}{a_2},$$

де $n, m \in \mathbb{N}$. Звідси впливає, що $na_1 > ma_2$ і $n(a_1)\varphi < m(a_2)\varphi$. Отримали протиріччя, оскільки з нерівності $na_1 > ma_2$ випливає, що

$$n(a_1)\varphi = (na_1)\varphi > (ma_2)\varphi = m(a_2)\varphi.$$

Припустивши, що

$$\frac{(a_1)\varphi}{(a_2)\varphi} > \frac{a_1}{a_2},$$

аналогічно попередньо викладеним міркуванням, отримуємо протиріччя. З вище доведеного випливає, що існує таке дійсне число r_φ , що для всіх $x \in G^+$ виконується рівність $(x)\varphi = r_\varphi \cdot x$. Зауважимо, що $r_\varphi = \frac{(a_1)\varphi}{a_1}$. \square

Лема 2.2. *Нехай G і H — лінійно впорядковані групи, причому G — архімедова. Тоді для кожного o -гомоморфізму $\varphi: G \rightarrow H$ виконується лише одна з умов:*

- (i) φ — ін'єктивне відображення;
- (ii) φ — анулюючий гомоморфізм.

Доведення. У випадку, коли G — тривіальна (одноелементна) група, то умови (i) та (ii) збігаються та твердження леми очевидне. Тому надалі будемо вважати, що G — нескінченна група.

Припустимо, що $\varphi: G \rightarrow H$ — неін'єктивний гомоморфізм. Тоді існують такі $x, y \in G$, що $x < y$ і $(x)\varphi = (y)\varphi$. Тоді $e = x \cdot x^{-1} < y \cdot x^{-1}$ і

$$(e)\varphi = (x \cdot x^{-1})\varphi = (x)\varphi \cdot (x^{-1})\varphi = (y)\varphi \cdot (x^{-1})\varphi = (y \cdot x^{-1})\varphi,$$

а отже, з архімедовості лінійного порядку на групі G випливає, що $(e)\varphi = (g)\varphi$ для довільного $g \in G^+$. Оскільки G — лінійно впорядкована група, то для довільного елемента $g_1 \in G^+$ існує натуральне число n таке, що $g_1 \leq g^n$. Звідси випливає, що

$$(e)\varphi \leq (g_1)\varphi \leq (g^n)\varphi = ((g)\varphi)^n = ((e)\varphi)^n = (e)\varphi,$$

а отже, φ — анулюючий гомоморфізм. \square

Для довільної лінійно впорядкованої групи G означимо

$$\mathcal{B}_\rightarrow^+(G) = \{(e, g) : g \in G^+\} \quad \text{і} \quad \mathcal{B}_\downarrow^+(G) = \{(g, e) : g \in G^+\}.$$

Для довільного елемента $g \in G^+$ маємо, що

$$\begin{aligned} \mathcal{B}^+(G) \cdot (e, g) &= \{(x, y) \cdot (e, g) : x, y \in G^+\} = \\ &= \{(x, y \cdot g) : x, y \in G^+\} = \\ &= G^+ \times (G^+ \cdot g) \end{aligned}$$

і

$$\begin{aligned} (g, e) \cdot \mathcal{B}^+(G) &= \{(g, e) \cdot (x, y) : x, y \in G^+\} = \\ &= \{(g \cdot x, y) : x, y \in G^+\} = \\ &= (g \cdot G^+) \times G^+. \end{aligned}$$

Оскільки за теоремою Вагнера–Престона (див. [11, Theorem 1.17]) кожен головний лівий ідеал і кожен головний правий ідеал в інверсній напівгрупі породжується єдиним ідемпотентом, то з лінійності природного часткового порядку на напівґратці ідемпотентів напівгрупи $\mathcal{B}^+(G)$ (див. [22, Proposition 2.1(i)]) випливає таке твердження.

Твердження 2.3. *Нехай G — лінійно впорядкована група. Для $g_1, g_2 \in G^+$ такі умови еквівалентні:*

- (i) $(e, g_1) \leq_{\mathcal{L}}^* (e, g_2)$;
- (ii) $(g_1, e) \leq_{\mathcal{R}}^* (g_2, e)$;
- (iii) $(g_2, g_2) \preceq (g_1, g_1)$;
- (iv) $g_1 \leq g_2$,

а отже, $(\mathcal{B}_\rightarrow^+(G), \leq_{\mathcal{L}}^*)$ і $(\mathcal{B}_\downarrow^+(G), \leq_{\mathcal{R}}^*)$ — лінійно впорядковані множини.

Лема 2.4. *Нехай G — лінійно впорядкована група. Тоді підмножина $\mathcal{B}_\rightarrow^+(G)$ ($\mathcal{B}_\downarrow^+(G)$) з індукованою напівгруповою операцією з $\mathcal{B}^+(G)$ і лінійним порядком $\leq_{\mathcal{L}}^*$ ($\leq_{\mathcal{R}}^*$) o -ізоморфна додатному конусу G^+ з індукованою напівгруповою операцією з групи G .*

Доведення. Очевидно, що відображення $\iota_{\rightarrow}: G^+ \rightarrow \mathcal{B}_{\rightarrow}^+(G)$ означене за формулою $(g)\iota_{\rightarrow} = (e, g) \in \mathcal{o}$ -ізоморфізмом. Справді, легко бачити, що ι_{\rightarrow} — бієктивне відображення, і для довільних $g_1, g_2 \in G^+$ маємо, що

$$\begin{aligned} (g_1)\iota_{\rightarrow} \cdot (g_2)\iota_{\rightarrow} &= (e, g_1) \cdot (e, g_2) = \\ &= (e, g_1 \cdot e^{-1} \cdot g_2) = \\ &= (e, g_1 \cdot g_2) = \\ &= (g_1 \cdot g_2)\iota_{\rightarrow}, \end{aligned}$$

оскільки $e \leq g_1$ у G^+ . Далі скористаємося твердженням 2.3.

Аналогічно доводиться, що відображення $\iota_{\downarrow}: G^+ \rightarrow \mathcal{B}_{\downarrow}^+(G)$ означене за формулою $(g)\iota_{\downarrow} = (g, e) \in \mathcal{o}$ -ізоморфізмом. \square

Лема 2.5. *Нехай G і H — архімедові лінійно впорядковані групи. Тоді кожний \mathcal{o} -гомоморфізм $\varphi: G \rightarrow H$ породжує гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, який визначається за формулою*

$$(x, y)\tilde{\varphi} = ((x)\varphi, (y)\varphi), \quad \text{для всіх } x, y \in G^+.$$

Доведення. У випадку, якщо $\varphi: G \rightarrow H$ — анулюючий гомоморфізм, то твердження леми очевидне.

Зафіксуємо довільні $x_1, x_2, y_1, y_2 \in G^+$. Тоді

$$\begin{aligned} ((x_1, y_1) \cdot (x_2, y_2))\tilde{\varphi} &= \begin{cases} (x_1 \cdot y_1^{-1} \cdot x_2, y_2)\tilde{\varphi}, & \text{якщо } y_1 < x_2; \\ (x_1, y_2)\tilde{\varphi}, & \text{якщо } y_1 = x_2; \\ (x_1, y_1 \cdot x_2^{-1} \cdot y_2)\tilde{\varphi}, & \text{якщо } y_1 > x_2 \end{cases} \\ &= \begin{cases} ((x_1 \cdot y_1^{-1} \cdot x_2)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 < x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 = x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_1 \cdot x_2^{-1} \cdot y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 > x_2 \end{cases} \end{aligned}$$

і, оскільки $\varphi: G \rightarrow H$ — \mathcal{o} -гомоморфізм лінійно впорядкованих груп, то за лемою 2.2 маємо, що

$$\begin{aligned} (x_1, y_1)\tilde{\varphi} \cdot (x_2, y_2)\tilde{\varphi} &= ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi) \cdot ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi) = \\ &= \begin{cases} ((x_1)\varphi \cdot ((y_1)\varphi)^{-1} \cdot (x_2)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } (y_1)\varphi < (x_2)\varphi; \\ ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } (y_1)\varphi = (x_2)\varphi; \\ ((x_1)\varphi, (y_1)\varphi \cdot ((x_2)\varphi)^{-1} \cdot (y_2)\varphi), & \text{якщо } (y_1)\varphi > (x_2)\varphi \end{cases} \\ &= \begin{cases} ((x_1)\varphi \cdot ((y_1)\varphi)^{-1} \cdot (x_2)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 < x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 = x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_1)\varphi \cdot ((x_2)\varphi)^{-1} \cdot (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 > x_2 \end{cases} \\ &= \begin{cases} ((x_1)\varphi \cdot (y_1^{-1})\varphi \cdot (x_2)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 < x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 = x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_1)\varphi \cdot (x_2^{-1})\varphi \cdot (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 > x_2 \end{cases} \\ &= \begin{cases} ((x_1 \cdot y_1^{-1} \cdot x_2)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 < x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 = x_2; \\ ((x_1)\varphi, (y_1 \cdot x_2^{-1} \cdot y_2)\varphi), & \text{якщо } y_1 > x_2. \end{cases} \end{aligned}$$

Отже, так означене $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ є \mathcal{o} -гомоморфізмом моноїдів. \square

Лема 2.6. *Нехай G і H — архімедові лінійно впорядковані групи. Тоді кожний гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує \mathcal{o} -гомоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$ такий, що*

$$(4) \quad (x, y)\tilde{\varphi} = ((x)\varphi, (y)\varphi), \quad \text{для всіх } (x, y) \in \mathcal{B}^+(G).$$

Доведення. За теоремою Гьольдера (див. [13, Theorem 24.16] або [23]), не зменшуючи загальності, можемо вважати, що G і H — підгрупи адитивної групи дійсних чисел \mathbb{R} із звичайним лінійним порядком.

Якщо гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ анулюючий, то $(x, y)\tilde{\varphi} = (0, 0)$ для всіх $(x, y) \in \mathcal{B}^+(G)$. Отже, $(g)\varphi = 0$ для всіх $g \in G^+$, звідки випливає, що $(g)\varphi = 0$ для довільного елемента $g \in G$.

Припустимо, що гомоморфізм моноїдів $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ неанулюючий та неін'єктивний. За теоремою 3.2 з [22] кожна неединична конгруенція на напівгрупі $\mathcal{B}^+(G)$ є груповою. Отже, образ $(\mathcal{B}^+(G))\tilde{\varphi}$ є підгрупою напівгрупи $\mathcal{B}^+(H)$. Оскільки за твердженням 2.1(v) [22] усі \mathcal{H} -класи в напівгрупі $\mathcal{B}^+(H)$ одноелементні, то $(\mathcal{B}^+(G))\tilde{\varphi}$ — одноелементна підмножина в $\mathcal{B}^+(H)$, тобто $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ — анулюючий гомоморфізм, протиріччя. З отриманого протиріччя випливає, що $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ — ін'єктивний гомоморфізм.

Означимо σ -гомоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$.

Оскільки $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ — гомоморфізм моноїдів, то

$$(0, 0)\tilde{\varphi} = (0, 0) = ((0)\varphi, (0)\varphi),$$

а отже, $(0)\varphi = 0$.

Для довільного $g \in G^+$ прийmemo $(0, g)\tilde{\varphi} = (0, (g)\varphi)$. Далі доведемо, що так визначене відображення $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$ є σ -гомоморфізмом, який задовольняє умову (4). Оскільки $(0, g)\tilde{\varphi} \in \mathcal{B}^+(H)$, то за означенням напівгрупи $\mathcal{B}^+(H)$ маємо, що $(g)\varphi \in H^+$ довільного $g \in G^+$. Тоді для довільних $g_1, g_2 \in G^+$ з рівності

$$(0, g_1) \cdot (0, g_1) = (0, g_1 + g_2),$$

випливає, що

$$\begin{aligned} ((0, g_1) \cdot (0, g_1))\tilde{\varphi} &= (0, g_1 + g_2)\tilde{\varphi} = \\ &= ((0)\varphi, (g_1 + g_2)\varphi) = \\ &= (0, (g_1 + g_2)\varphi) \end{aligned}$$

і

$$\begin{aligned} ((0, g_1) \cdot (0, g_1))\tilde{\varphi} &= (0, g_1)\tilde{\varphi} \cdot (0, g_1)\tilde{\varphi} = \\ &= ((0)\varphi, (g_1)\varphi) \cdot ((0)\varphi, (g_2)\varphi) = \\ &= (0, (g_1)\varphi) \cdot (0, (g_2)\varphi) = \\ &= (0, (g_1)\varphi + (g_2)\varphi). \end{aligned}$$

Отже, так означене відображення $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$ є гомоморфізмом. З леми 2.4 випливає, що φ — σ -гомоморфізм з додатного конуса G^+ в додатний конус H^+ .

Оскільки $\tilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ — гомоморфізм інверсних напівгруп, то з твердження 1.4.21 з [26] випливає, що

$$\begin{aligned} (g, 0)\tilde{\varphi} &= ((0, g)^{-1})\tilde{\varphi} = \\ &= ((0, g)\tilde{\varphi})^{-1} = \\ &= (0, (g)\varphi)^{-1} = \\ &= ((g)\varphi, 0) \end{aligned}$$

довільного елемента $g \in G^+$. Отже,

$$\begin{aligned} (x, y)\tilde{\varphi} &= ((x, 0) \cdot (0, y))\tilde{\varphi} = \\ &= (x, 0)\tilde{\varphi} \cdot (0, y)\tilde{\varphi} = \\ &= ((x)\varphi, 0) \cdot (0, (y)\varphi) = \\ &= ((x)\varphi, (y)\varphi) \end{aligned}$$

для довільних $x, y \in G^+$, звідки випливає, що формула (4) коректно визначає σ -гомоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$. \square

Підсумуємо отримані результати в такій теоремі.

Теорема 2.7. *Нехай G і H — архімедові лінійно впорядковані групи. Кожний o -гомоморфізм $\widehat{\varphi}: G \rightarrow H$ породжує гомоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, і кожний гомоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує o -гомоморфізм $\widehat{\varphi}: G \rightarrow H$, які узгоджуються за формулою*

$$(5) \quad (x, y)\widetilde{\varphi} = ((x)\widehat{\varphi}, (y)\widehat{\varphi}), \quad x, y \in G^+.$$

Доведення. Перше твердження теореми виливає з леми 2.5.

Доведемо друге твердження. За лемою 2.6 кожний гомоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує o -гомоморфізм $\varphi: G^+ \rightarrow H^+$, який задовольняє умову (4). За твердженням 5.6 з [13] o -гомоморфізм φ продовжується до єдиного o -гомоморфізму лінійно впорядкованих груп $\widehat{\varphi}: G \rightarrow H$ такого, що $(g)\widehat{\varphi} = (g)\varphi$ для всіх $g \in G^+$. \square

З теореми 2.7 випливає такий наслідок.

Наслідок 2.8. *Архімедові лінійно впорядковані групи G і H o -ізоморфні тоді і лише тоді, коли моноїди $\mathcal{B}^+(G)$ і $\mathcal{B}^+(H)$ ізоморфні. Більше того, кожний o -ізоморфізм $\widehat{\varphi}: G \rightarrow H$ породжує ізоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, і кожний ізоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ породжує o -ізоморфізм $\widehat{\varphi}: G \rightarrow H$, які узгоджуються за формулою (5).*

З теореми 2.7 випливає, що відображення $\Phi_{\mathcal{B}}$ з напівгрупи $\mathbf{End}^o(G)$ o -ендоморфізмів архімедової лінійно впорядкованої групи G у напівгрупу $\mathbf{End}(\mathcal{B}^+(G))$ ендоморфізмів її біциклічного розширення $\mathcal{B}^+(G)$, визначене за формулою $(\varphi)\Phi_{\mathcal{B}} = \widetilde{\varphi}$, є ізоморфізмом. Отже, виконується така теорема

Теорема 2.9. *Нехай G архімедова лінійно впорядкована група. Тоді напівгрупи $\mathbf{End}^o(G)$ та $\mathbf{End}(\mathcal{B}^+(G))$ ізоморфні.*

Наслідок 2.10. *Нехай G архімедова лінійно впорядкована група. Тоді група o -автомофізмів групи G ізоморфна групі автомофізмів моноїда $\mathcal{B}^+(G)$.*

3. ПРО КАТЕГОРІЇ $\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$ І $\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$

Означимо категорію $\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$ так:

- (1) $\mathbf{Ob}(\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}) = \{G: G \text{ — архімедова лінійно впорядкована група}\};$
- (2) $\mathbf{Mor}(\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ — o -гомоморфізми архімедових лінійно впорядкованих груп,

а категорію $\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$ так:

- (1) $\mathbf{Ob}(\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ біциклічні розширення $\mathcal{B}^+(G)$ архімедових лінійно впорядкованих груп $G \in \mathbf{Ob}(\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$;
- (2) $\mathbf{Mor}(\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ є гомоморфізми моноїдів $\mathcal{B}^+(G)$.

Для кожного об'єкту $G \in \mathbf{Ob}(\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ означимо $\mathbf{B}(G) = \mathcal{B}^+(G)$ — біциклічне розширення архімедової лінійно впорядкованої групи G . Для кожного морфізму $\varphi: G \rightarrow H$ з $\mathbf{Mor}(\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ означимо $\mathbf{B}(\varphi) = \widetilde{\varphi}$, де гомоморфізм моноїдів $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$, що визначається за формулою

$$(6) \quad (x, y)\widetilde{\varphi} = ((x)\varphi, (y)\varphi), \quad \text{для всіх } x, y \in G^+.$$

З леми 2.5 випливає, що \mathbf{B} є функтором з категорії $\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$ у категорію $\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G}$.

Для кожного об'єкту $\mathcal{B}^+(G) \in \mathbf{Ob}(\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ означимо $\mathbf{T}(\mathcal{B}^+(G)) = G$ — така архімедова лінійно впорядкована група, що $\mathcal{B}^+(G)$ є біциклічним розширенням лінійно впорядкованої групи G . Для кожного морфізму $\widetilde{\varphi}: \mathcal{B}^+(G) \rightarrow \mathcal{B}^+(H)$ з $\mathbf{Mor}(\mathfrak{B}\mathfrak{E}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{A}\mathfrak{G})$ означимо $\mathbf{T}(\widetilde{\varphi}) = \varphi$, де $\varphi: G \rightarrow H$ o -гомоморфізми архімедових лінійно впорядкованих груп G і H , який за теоремою 2.7 визначається за формулою (6).

Функтор \mathbf{I} з категорії \mathfrak{C} в категорію \mathfrak{K} називається *ізоморфізмом* категорій \mathfrak{C} і \mathfrak{K} , якщо існує функтор $\mathbf{J}: \mathfrak{K} \rightarrow \mathfrak{C}$, для якого обидві композиції $\mathbf{I} \circ \mathbf{J}: \mathfrak{C} \rightarrow \mathfrak{C}$ і $\mathbf{J} \circ \mathbf{I}: \mathfrak{K} \rightarrow \mathfrak{K}$ є тотожними функторами [27].

Очевидно, що функтори $\mathbf{B}: \mathcal{I}DA\mathcal{G} \rightarrow \mathcal{BEI}DA\mathcal{G}$ і $\mathbf{I}: \mathcal{BEI}DA\mathcal{G} \rightarrow \mathcal{I}DA\mathcal{G}$ є взаємно оберненими, а отже справджується така теорема:

Теорема 3.1. Категорії $\mathcal{I}DA\mathcal{G}$ і $\mathcal{BEI}DA\mathcal{G}$ ізоморфні.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] В. В. Вагнер, *Обобщенные группы*, ДАН СССР **84** (1952), 1119–1122. [1](#)
- [2] О. Гутік, О. Прохоренкова, Д. Сех, *Про ендоморфізми біциклічної напівгрупи та розширеної біциклічної напівгрупи*, Вісник Львів. ун-ту. Сер. мех.-мат. **92** (2021), 5–16. [1](#)
- [3] K. R. Ahre, *Locally compact bisimple inverse semigroups*, Semigroup Forum **22** (1981), no. 4, 387–389. [1](#)
- [4] K. R. Ahre, *On the closure of $B_{[0,\infty)}^1$* , İstanbul Tek. Üniv. Bül. **36** (1983), no. 4, 553–562. [1](#)
- [5] K. R. Ahre, *On the closure of $B'_{[0,\infty)}$* , Semigroup Forum **28** (1984), no. 1–3, 377–378. [1](#)
- [6] K. R. Ahre, *On the closure of $B_{[0,\infty)}^1$* , Semigroup Forum **33** (1986), no. 2, 269–272. [1](#)
- [7] K. R. Ahre, *On the closure of $B_{[0,\infty)}^2$* , İstanbul Tek. Üniv. Bül. **42** (1989), no. 3, 387–390. [1](#)
- [8] O. Andersen, *Ein Bericht über die Struktur abstrakter Halbgruppen*, PhD Thesis. Hamburg, 1952. [1](#)
- [9] G. Birkhoff, *Lattice Theory*, Colloq. Publ., 25, Amer. Math. Soc., 1973. [1](#)
- [10] R. H. Bruck, *A survey of binary systems*, (Erg. Math. Grenzgebiete. Neue Folge. Heft 20) Springer, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1958. [1](#)
- [11] A. H. Clifford and G. B. Preston, *The algebraic theory of semigroups*, Vol. I, Amer. Math. Soc. Surveys **7**, Providence, R.I., 1961. [1](#), [2](#)
- [12] A. H. Clifford and G. B. Preston, *The algebraic theory of semigroups*, Vol. II, Amer. Math. Soc. Surveys **7**, Providence, R.I., 1967. [1](#)
- [13] M. R. Darnel, *Theory of lattice-ordered groups*, Marcel Dekker, Inc., New York, 1995. [1](#), [1](#), [1](#), [2](#), [2](#)
- [14] I. Ya. Fihel and O. V. Gutik, *On the closure of the extended bicyclic semigroup*, Carpathian Math. Publ. **3** (2011), no. 2, 131–157. [1](#)
- [15] V. A. Fortunatov, *Congruences on simple extensions of semigroups*, Semigroup Forum **13** (1976), 283–295. [1](#)
- [16] G. L. Fotedar, *On a semigroup associated with an ordered group*, Math. Nachr. **60** (1974), 297–302. [1](#), [1](#)
- [17] G. L. Fotedar, *On a class of bisimple inverse semigroups*, Riv. Mat. Univ. Parma (4) **4** (1978), 49–53. [1](#), [1](#)
- [18] L. Fuchs, *Partially ordered algebraic systems*, Pergamon Press, 1963. [1](#), [1](#)
- [19] J. A. Green, *On the structure of semigroups*, Ann. Math. Ser. 2 **54** (1951), no. 1, 163–172. [1](#)
- [20] P. A. Grillet, *Semigroups. An introduction to the structure theory*, Marcel, Dekker, Inc., New-York, 1995. [1](#)
- [21] O. Gutik, *On locally compact semitopological 0-bisimple inverse ω -semigroups*, Topol. Algebra Appl. **6** (2018), 77–101. [1](#)
- [22] O. Gutik, D. Pagon, and K. Pavlyk, *Congruences on bicyclic extensions of a linearly ordered group*, Acta Comment. Univ. Tartu. Math. **15** (2011), no. 2, 61–80. ([document](#)), [1](#), [1](#), [2](#), [2](#)
- [23] O. Hölder, *Die Axiome der Quantität und die Lehre vom Maß*, Ber. Verh. Sachs. Ges. Wiss.. Leipzig Math. Phys. Cl. **53** (1901), 1–64. [1](#), [1](#), [2](#)
- [24] R. Korkmaz, *On the closure of $B_{(-\infty,+\infty)}^2$* , Semigroup Forum **54** (1997), no. 2, 166–174. [1](#)
- [25] R. Korkmaz, *Dense inverse subsemigroups of a topological inverse semigroup*, Semigroup Forum **78** (2009), no. 3, 528–535. [1](#)
- [26] M. Lawson, *Inverse semigroups. The theory of partial symmetries*, Singapore, World Scientific, 1998. [1](#), [2](#)
- [27] S. Mac Lane, *Categories for the working mathematician*, 2nd ed., New York, Springer, Graduate Texts in Math. **5**, 2010. [3](#)
- [28] M. Petrich, *Inverse semigroups*, John Wiley & Sons, New York, 1984. [1](#)
- [29] N. R. Reilly, *Bisimple ω -semigroups*, Proc. Glasgow Math. Assoc. **7** (1966), no. 3, 160–167. [1](#)
- [30] R. J. Warne, *A class of bisimple inverse semigroups*, Pacif. J. Math. **18** (1966), no. 3, 563–577. [1](#)
- [31] R. J. Warne, *Bisimple inverse semigroups mod groups*, Duke Math. J. **34** (1967), 787–812. [1](#)